

Kıyametin Gölgesinde Yeni Dini Hareketler ve Şiddet

Emine Battal, Okur Akademi Yayınları, 1. Baskı, Şubat 2018, İstanbul

Furkan YILMAZ*

Batı-Hristiyan kaynaklı olarak telakki edilen, aynı zamanda diğer dinsel geleneklerde de bulunan dini çeşitlilik, özellikle 20. yy. başlarında artarak gelişmiş, yaygınlaşmış ve kurumsal faaliyetler şeklinde varlığını sürdürerek son yüzyılda “Yeni Dini Hareketler” adıyla anılmaya başlanmıştır. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri bünyesinde sayıları yüzleri aşan Yeni Dini Hareketler’in varlığı dikkat çekmektedir. Söz konusu oluşumların özellikle protesto hareketleri olarak görüldüğü düşünülmektedir. Yeni Dini Hareketler başlıklı bu çalışma, özellikle ülkemizde bu konuda yapılan araştırmaların da kısıtlı olması nedeniyle okuyucular için önem arz etmektedir. Eserde Yeni Dini Hareketler’in genel özellikleri ve oluşum süreçlerindeki nedenler, özel olarak da şiddet ile ilgili yanları ortaya konmuş olması nedeniyle okuyucu için önemli bir boşluğu dolduracağı söylenebilir.

Çalışmanın önsöz bölümünde Battal, Yeni Dini Hareketler’in içinde yaşadıkları toplumdaki ve inançlarının dayandığı geleneklerden oldukça farklı nitelikler barındırması bakımından kendi aralarında farklılaştıklarını ifade etmektedir. Yeni Dini Hareketler’in ortaya çıkışları ve gelişimleri açısından karmaşık süreçler barındırmalarının, bir takım ortak unsurlara sahip olsalar da inanç ve uygulama bakımından oldukça farklı bir yapı arz etmeleri, onlarla ilgili tek tip bir tanımlama yapılmasını zorlaştırdığına değinen Battal, Yeni Dini Hareketler’i farklı tip ve kategorilere ayırmak için bazı tasnif örneklerine yer vermektedir. Araştırmanın giriş bölümünde yazar, araştırmanın konusunun din ve şiddet ilişkisi bağlamında değerlendirileceğine işaret eder. Daha sonra yazar, çalışmanın amacını “Yeni Dini Hareketler’de şiddete yönelik söylemlerin yanı sıra şiddete neden olan faktörleri tespit etmek ve bu tespitlerden hareketle Yeni Dini Hareketler’in şiddeti meşru kılan bir mekanizmaya dönüşüp dönüşmediğini ortaya koymaktır” şeklinde tanımlamaktadır. Yazar, çalışmanın giriş bölümünde şiddetin üzerinde durulacağını, çalışmanın da özellikle ‘Beş Büyük’ olarak adlandırılan Halkın Tapınağı, Branch Davidian, Güneş Tapınağı, Cennetin Kapısı ve Aum Shinrikyo Hareketler’i ile sınırlı olduğunu ancak konunun önemine göre diğer Yeni Dini Hareketler nitelikli oluşumlardan örnekler vermek suretiyle sınırlandırıldığını belirtir.

Giriş bölümünün ardından çalışma iki temel bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm kendi içinde üç alt başlıktan oluşuyor. İlk alt başlıkta şiddet olgusu üzerinde duruyor, şiddetin tanımını yapıyor, farklı disiplinler ile ilişkisine de değiniyor. Daha sonra yazar şiddetin kaynağını ele alıyor ve kaynak hakkındaki yaklaşımları zikrediyor. Ardından yazar şiddetin meşrulaştırılması konusuna değiniyor. Bu

---

* Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğrencisi,
furkan_yilmaz15@erdogan.edu.tr

noktada şiddetin meşrulaştırılmak için hangi gerekçelere dayandırıldığını zikrediyor. Daha sonra yazar, şiddet ile ilişkisi bakımından geleneksel dinleri konu ediniyor. Dinler ve şiddet içerikli uygulamalarından örnekler veriyor. Özellikle dinlerde savaş konusuna değinen Battal, Hinduizm, Hristiyanlık, Budizm, Caynizm, Yahudilik ve en son olarak da İslam dinindeki şiddet içerikli örneklerle yer veriyor. Ancak İslam'ın şiddete bakışını diğer dinlerden ayrı tutmayı da ihmal etmiyor.

Yazar bu noktadan hareketle din-şiddet ilişkisi bakımından öne sürülen teorileri ele alarak din ve şiddet ile ilgili çalışmaları olan farklı kişilerin yaklaşımlarını değerlendirmektedir. Battal birinci bölümün son ana başlığında ise şiddet bağlamında Yeni Dini Hareketler'i ele alıyor. Söz konusu oluşumları ilk olarak barışa yönelik faaliyetleri açısından inceliyor. Daha sonra şiddete dayalı yönleri ile öne çıkan hareketleri konu edinen Battal, özellikle apokaliptik inanç sisteminin şiddet noktasında ne derece önemli olduğunu vurguluyor. Şiddet ile ön plana çıkan bu hareketlerin faaliyetlerinden de bahsediyor. Araştırmacı daha sonra şiddet ile ilişkileri bakımından Yeni Dini Hareketler'in tasnifini ele alıyor. İlk başlıkta devrimci hareketleri ele alan Battal, el-Kaide, Eski İnananlar, Hristiyan Kimliği gibi hareketleri kısaca tanıtmaktadır. İkinci başlıkta kırılğan hareketleri ele alan yazar, burada da beş büyük Hareket'in faaliyetlerine kısaca değiniyor. Bu bölümün son başlığında ise saldırıya uğrayan hareketleri ele alan yazar şiddete maruz kalan bazı Yeni Dini Hareketler'i konu ediniyor.

Battal çalışmanın ana esasını oluşturan ve çerçevesini çizen beş büyük hareketi birinci bölümün son başlığında ana hatları ile incelemektedir. Bunlardan birincisi Halkın Tapınağı Hareketi'dir. Yazar bu hareketin birkaç farklı dini ve ideolojik sistemin bir araya getirdiği eklektik bir yapıdan oluştuğuna dikkat çekiyor. Hareketin kurucusu olan Jim Jones hakkında bilgiler veriyor. Daha sonra bu hareketin Peder Divine'in lideri olduğu Barış Misyonu Hareketi ile olan ilişkisini ele alıyor. Bu hareketle olan ilişkisi ile Halkın Tapınağı Hareketi'nde belli başlı değişiklikler de meydana geldiği görülüyor. Yazarın ele aldığı ikinci hareket ise Branch Davidian Hareketi'dir. Yazar bu hareketin de diğer bazı Yeni Dini Hareketler ile ilişkisi olduğunu zikrediyor. Davidian Hareketi'nin oluşum süreci hakkında geniş bilgilere değiniyor. Özellikle hareketin lideri olan David Koresh ve onun tutumlarına genişçe yer vererek, hareketin şiddet unsuru içeren faaliyetlerini inceliyor. Bu hareketin FBI ve ATF ekipleri ile olan mücadelesini konu ediniyor. Çalışmada yer alan üçüncü hareket Güneş Tapınağı Tarikatı'dır. Joseph Di Mambro tarafından kurulmuş olan hareket diğer hareketlerde de olduğu gibi dünyanın sonuna ilişkin bazı inanış şekillerinin varlığını sürdürüyor. Tarikatın özellikle üyelerine karşı uyguladığı şiddet unsurları öne çıkıyor. Dördüncüsü Applewhite ve Nettles tarafından kurulan Cennetin Kapısı adlı harekettir. Yazar ilgili kişilerin kendilerini vahiy kitabında yer alan 'iki tanık' olarak tanımladığına dikkat çekiyor. Yine hareketin inanç siteminde apokaliptik unsurların yer aldığı görülüyor. Son olarak yazar Yüce Gerçek isimli doğu menşeli hareketi ele alıyor. Bu hareketin Japonya'da ortaya çıktığı ve Shoko Asahara tarafından kurulduğu belirtiliyor. Bu hareketin en önemli şiddet faaliyetinin 'sarın gazı saldırısı' olduğu zikrediliyor. Hareketin diğer faaliyetlerine de yer veren yazar, hareketin günümüzdeki uzantısına da kısaca değiniyor.

İkinci bölüm de dört alt başlıktan oluşmaktadır. İlk başlıkta Battal Yeni Dini Hareketler'in şiddet söylemlerinin hangi temele dayandığını ele almakta ve bu başlık altında daha çok Yeni Dini Hareketler'in şiddet içerikli sözlü yaklaşımlarının neler olduğuna değinmektedir. Söz konusu hareketlerin liderlerinin telif ettiği eserlerden alıntılar yapmak suretiyle örneklemelerde bulunuyor. Özellikle bu metinlerde taraftar gruplarının intihara sevk edilmesi dikkat çekiyor. İkinci başlıkta ise Battal Yeni Dini Hareketler'de şiddete yol açan faktörleri inceliyor. Bu faktörlerin kendi arasında ortak yanları yedi maddede toplanıyor. Ardından Teolojik faktörler başlığı altında karizmatik liderlik, binyılcı-apokaliptik inanç, düalizm, totaliter yapılanma konularını ele alıyor. Daha sonra Sosyal ve kültürel sebepleri, ekonomik faktörleri, siyasal faktörleri ayrı başlıklarda inceliyor. Ardından şiddetin yönünü ele alıyor ve bu konuyu üç başlıkta inceliyor. İlk başlıkta içe dönük şiddete değinen araştırmacı, Yeni Dini Hareketler'in kendi içlerinde kendi taraftarlarına uyguladığı şiddet eylemlerinin örneklerini veriyor. İkinci başlıkta ise Yeni Dini Hareketler'in kendi taraftarları dışında uyguladıkları şiddet içerikli eylemlerine değinerek dışa dönük şiddet eylemlerini ele alıyor. Üçüncü başlıkta da yazar Yeni Dini Hareketler'e yönelik şiddet eylemlerine değiniyor ve bunları da üç başlıkta ele alıyor. Birinci başlıkta Yeni Dini Hareketler'e karşı zulüm öyküleri oluşturma faaliyetlerini, ikinci başlıkta yeniden programlama uygulamalarını, üçüncü başlıkta da dini gruplara karşı örgütsel şiddete değiniyor ve bu faaliyetler ile ilgili örneklerle yer veriyor.

Yazar daha sonra Yeni Dini Hareketler'in uyguladıkları şiddet türlerini konu edinmektedir. Bu şiddet türlerini de beş ana başlıkta ayrıntılı olarak inceliyor. İlk başlıkta yazar hareketlerin kendi taraftarlarına yaptıkları beyin yıkama faaliyetlerine değiniyor. İkinci başlıkta fiziksel şiddeti ele alıyor ve bu da kendi içinde intihar olayları ve cinayetler olmak üzere iki başlıkta ana hatları ile inceleniyor ve örneklerle yer veriliyor. Üçüncü başlıkta da Yeni Dini Hareketler'de görülen psikolojik şiddet içerikli sözler ve eylemlere yer veriyor. Dördüncü başlıkta ise Yeni Dini Hareketler'de görülen cinsel içerikli şiddet uygulamalarına değiniyor ve bu faaliyetleri örneklendiriyor. Son başlıkta ise ekonomik şiddeti ele alarak, bu hareketlerin kendilerine nasıl finans sağladıklarından söz ediyor.

Çalışmanın sonuç bölümünde Battal, bu iki bölümün karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesine yer vermektedir. Bu noktada yazar şiddetin Yeni Dini Hareketler'in evrensel bir karakteri olmadığını, karizmatik bir lider tarafından yönlendirilen ve apokaliptik inanç sistemi taşıyan, düalist düşünceyi benimseyip kendilerini toplumdan soyutlayan grupların şiddete daha fazla meyyal olduğunu, şiddete yönlendiren Yeni Dini Hareketler'in eylemlerini meşrulaştırmak için çeşitli doktrinler geliştirdiğini, Yeni Dini Hareketler'de ortaya çıkan şiddetin sadece dinsel inanç ve tutumlar ile ilgili olmadığını, bu hareketlerde bir faktörün daha belirgin olmasının yanında tek başına bir faktörün her zaman belirleyici bir unsur olmadığını, Yeni Dini Hareketler'in asıl kurbanlarının kendi üyeleri olduğunu ifade ediyor.

Son tahlilde, Yeni Dini Hareketler'i genel hatlarıyla özetleyen ve bu hareketlerin şiddet ile ilişkisini ele alan bu çalışmanın okuyucu açısından bu konu ile ilgili ihtiyacı karşılayacağı söylenebilir. Ancak çalışmanın özellikle beş büyük hareketle sınırlı tutulmuş olduğu göz önüne alınmalıdır. Bu sınırlılık Batı ve diğer

coğrafyaların yanı sıra İslam Dünyası'nda da belli başlı, Yeni Dini Hareketler'in olup olmadığı noktasında konuyu geniş çaplı ele alabilecek müstakil, yeni bir çalışmanın yapılması gerektiğini ortaya koyuyor. Özellikle ülkemizde Yeni Dini Hareketler ile ilgili çalışmaların kısıtlı olması nedeniyle, önerilen çalışmaya duyulan ihtiyaç önem arz ediyor. Ancak Yeni Dini Hareketler ile ilgili genel bilgiler ve şiddete yönelik eylemleri, bunun yanında beş büyük olarak anılan hareketler ile ilgili bilgi edinme noktasında yazarın, oldukça özgün bir çalışma ortaya koyduğu söylenebilir.